

УДК 81'271: 811.112

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/56-2-16>

Ірина ДУБРОВСЬКА,
 orcid.org/0000-0001-6031-2004
 кандидат філологічних наук,
 доцент кафедри германських і фіно-угорських мов
 Київського національного лінгвістичного університету
 (Київ, Україна) germanist81@gmail.com

ЗООНІМИ В РОМАНІ Е. М. РЕМАРКА «ТРИ ТОВАРИШІ»

Стаття присвячена дослідженню зоонімів на матеріалі роману Е.М. Ремарка «Три товариші». Метою наукового дослідження є аналіз лексичних і фразеологічних одиниць з компонентом-зоонімом з точки зору їх номінативних особливостей, джерела походження, семантичних і функціональних характеристик. Об'єктом дослідження слугували зооніми, відібрані в результаті суцільної вибірки з роману Е.М. Ремарка «Три товариші». Неповторним характером авторського стилю Е.М. Ремарка в романі «Три товариші» є використання автором значної кількості зоонімів в їх як прямому, так і переносному значенні. Дослідження цих номінативних одиниць здійснювалось методом лінгвістичного та контекстуального аналізу.

Результати дослідження. Лексеми-зооніми, які вживаються Е.М. Ремарком, віднесені до різних лексичних груп, до яких належать назви свійських та диких тварин. Ці лексичні одиниці виявляють свої номінативні, лінгвостилістичні та прагматичні характеристики. Значна частина зоонімів в романі Е.М. Ремарка використовується в якості порівнянь, які вважаються перехідною ланкою від їх первинної номінативної до вторинної (метафоричної) номінативної функції. До третьої групи аналізованих зоонімів віднесена зоонімічна метафора, яка, окрім номінативної та оцінно-характеризуючої функції, слугує для емоційно-експресивної оцінки зображуваного і вживається як засіб художньої виразності. Деякі зооніми в романі є найбільш часто уживаними автором і відзначаються різною структурою та амбівалентністю значення. Аналіз семантики багатьох зоонімів, а також розуміння творчих інтенцій автора тісно пов'язаний з символікою та конотативним значенням цих номінативних одиниць у Біблії та світовій літературі, апелює до фонових знань рецепієнтів.

Висновки. Використання зоонімів у прямій номінативній функції допомагає досягненню стилістичних та прагматичних завдань: сприяє членуванню та ритмізації тексту, його експресивному вираженню, спонукає читача до асоціативних роздумів. Завдяки порівнянням з тваринами автору вдається надзвичайно експресивно змалювати та охарактеризувати зовнішній та внутрішній образ персонажів, а також структурувати та ритмізувати художній текст. Зооніми-порівняння вживаються у романі для номінації та характеристики людини, предметів, явищ, подій тощо. Найбільш типовою є порівняльна конструкція з прислівником «віє» для групи слів, словосполучень та речень, а також вживання кон'юнктиву. Типовим для авторського стилю Е.М. Ремарка є використання таких зоонімів, як *Hund, Affe, Vogel*, які відзначаються у творі амбівалентним характером значення, а також виявляють у німецькій мові високий словотворчий потенціал.

Ключові слова: німецька мова, компонент-зоонім, стилістичне порівняння, первинне номінативне значення, вторинне номінативне значення, метафора, символ.

Iryna DUBROVSKA,
 orcid.org/0000-0001-6031-2004,
 Candidate of Philological Sciences,
 Associate Professor at the German and Finno-Ugric Philology Department
 Kyiv National Linguistic University
 (Kyiv, Ukraine) germanist81@gmail.com

ZOONYMS IN THE NOVEL OF E.M. REMARQUE «THREE COMRADES»

The present research is based on the novel of Erich Maria Remarque «Three comrades» and deals with zoonymical units, which have been analyzed from different perspectives. **The purpose** of the study is to analyse the structural, lexical, semantic and functional features of zoonyms in the above mentioned fictional text. The origin of zoonymical units is also taken into consideration. The types of zoonyms in the novel are classified with regard to their nominative function. Based on the **method** of contextual and linguistic analysis the paper identifies and examines primary and secondary metaphorical nomination.

Results. Zoonymical units used by Remarque are divided according to their lexical types. They comprise the names of domestic and wild animals, as well as birds, insects, reptiles, amphibians and fish. The most numerous zoonyms are considered in more detail.

The zoonyms represent the model of national and cultural views and are a rich source of metaphorical units. Due attention is paid to the role of these zoonyms in the context of novel. The paper focuses on the zoomorphical comparison and its peculiarities in the novel, among which rendering human traits of character is the most striking.

Conclusions. *The Zoonymical units have pejorative meaning signifying negative traits of character. They can also possess positive or ambivalent connotations. The article examines the nominative meaning of the author's zoonyms, e.g. »Hund», «Affe» and their word-creative potential in the German language. Special emphasis is put on the metaphorical zoonymical units, which appeared as a result of secondary nomination. Having analysed these units the author comes to conclusion about their nominal and characteristic functions.*

The usage of zoonyms in the direct or primary nomination helps to achieve stylistic and pragmatic aims, contributes to the organization and rhythmization of the text. All these means are capable of conveying a large amount of expressive information in an expressive way, prompting the reader to associative thinking.

Key words: *zoonymical unit, stylistic comparison, the German language, metaphor, primary nomination, secondary nomination, symbol.*

Постановка проблеми. Проблема функціонування в мові зоонімів як окремих слів, а також у складі фразеологічних та пареміологічних одиниць, завжди привертала увагу з боку лінгвістів. Якщо згадати про те, що зооніми належать до найдавніших шарів лексики, а також про роль тварин в мовному, історичному, культурному та інших аспектах людського буття, то актуальність даної теми стає очевидною.

Аналіз досліджень. Існує значна кількість наукових праць, присвячених дослідженням цих лексичних одиниць (фаунізмів, анімалізмів, зоосемізмів, зоонімів), аналізу їх системної організації, семантико-типологічної характеристики, етимології. (Голубовська, 2003; Левченко, 2000; Панченко, 2014; Ужченко, 2000; Салата, 2010; Гудавичюс, 1984 та ін.). Звернення до давніх історичних, духовних джерел зоонімів, творів художньої літератури, вивчення образного потенціалу цих одиниць відкриває нові перспективи для науковців.

Мета/The aim даної статті є аналіз зоонімів, вибраних методом суцільної вибірки з роману Е.М. Ремарка «Три товариші», з точки зору їх номінативних особливостей, джерела походження, семантичних і функціональних характеристик.

Виклад основного матеріалу. З давніх часів лексичні і фразеологічні одиниці, що позначають тварин, використовувались у своєму непрямому значенні для номінації людини або групи людей, певного явища, поняття, образного опису ситуації, подій тощо. У середні віки популярним у німецькій літературі стає алегоричний образ лиса Райнеке («Reineke de Vos»), образ якого був запозичений Й.В. Гете, а також став популярним і в українській літературі (І. Франко). Образи тварин зі славетного епосу уособлювали різні риси та вади характеру людей того часу. Мовознавці привертала увагу у своїх працях на символічний характер тварин у творах Т. Шторма, Е.Т.А. Гофмана, Т. Фонтане, на роль цих мовних одиниць у сучасній німецькомовній літературі, напр., у казках Г. Гессе, ліриці експресіонізму, творах Ф. Кафки.

Вибір *об'єкта* дослідження даної статті – зоонімічної лексики та фразеології; аналіз номінативних, семантичних та функціональних особливостей цих мовних одиниць – пояснюється неповторним характером авторського стилю Е.М. Ремарка, а також мовними особливостями одного з його найбільш відомих романів «Три товариші», для якого типовим є вживання автором саме зоонімічної лексики. Схильність автора до вибору цих мовних засобів пояснюються, можливо, деякими автобіографічними фактами з життя письменника, серед яких слід відзначити любов Ремарка до домашніх тварин. Роман «Три товариші», так само, як і антивоєнні твори автора, став справжнім документом епохи «втраченого покоління», в якому автор висловлює своє ставлення до проблем самозбереження людства, руйнівних наслідків війни для кожної людини, нації, країни. У романі «На західному фронті без змін» автор описує смерть тварин, які, так само, як і люди, страждали і гинули від куль та газових атак. Е.М. Ремарк переводить поняття «війни» у площину боротьби героїв роману за самозбереження своєї людської гідності у важких умовах повоєнного часу. Боротьба за людське фізичне життя набуває рис боротьби проти усього, що знищує духовну сутність особистості. І в цьому значенні образи тварини в романі є додатковим лінгво-стилістичним засобом, що допомагає автору втілити в художню форму свої творчі інтенції.

Лексеми-зооніми, які вживаються Е.М. Ремарком у своєму предметно-поняттєвому значенні для номінації різноманітних понять та явищ, можна віднести до різних лексичних груп. До них належать назви свійських тварин: *пес/собака, свиня, козел/коза, жеребець/кінь/коняка*; диких тварин: *горила, кенгуру, гіпопотам/бегемот, лев, пантера, вовк, антилопа, мавпа, оленятко/косуля*; орнітонімів (назви птахів): *ворон/ворона, зяблик, фламінго*; рептилонімів (назви плазунів): *змія, ящірка*, ентомонімів (назви комах): *метелик, метелик «волове око», іхтіонімів та амфібіонімів: риба, равлик*. Використання зоонімів у прямій номінативній функції допомагає досягненню

силістичних та прагматичних завдань: сприяє членуванню та ритмізації тексту, його експресивному вираженню, спонукає читача до асоціативних роздумів.

Значна частина зоонімів в романі використовується в якості порівнянь, які вважаються перехідною ланкою від їх первинної номінативної до вторинної (метафоричної) номінативної функції.

Завдяки порівнянням з тваринами Ремарку вдається надзвичайно експресивно змалювати та охарактеризувати зовнішній та внутрішній образ персонажів твору – суб'єктів порівняння. Ось перед нами неначе живі постають герої роману: працьовитий та порядний як мураха пан Хассе („*wie eine schwarze kleine Ameise*» (228)), продавець зоомагазину („*ein Mann mit einer Nase wie ein Entenschnabel*» (239)), багатійка-нероба, руку якої автор порівнює з ящіркою („*Die Hand war wie eine Eidechse, glitzernd von Schmuck, trocken und sehlig*» (165)); Пат, головна героїня роману, стрункість якої уподібнена косулі та пантері («*sie hatte etwas von einem Reh und einem schmalen Panter*» (249)).

Попри яскраво виражену тенденцію до антропоцентричності зоонімів, автор використовує зоолексеми також і для характеристики предметів, явищ, понять. Так, напр., хмари порівнюються з птахами «*wie Flamingos*» (22), пансіон – зі зміїним кублом, „*wie ein Nest von Riesenschlangen*» (67), смерть людини – зі вбивством тварини «*wie einen Hund niederschießen*» (345). Як показав аналіз структури зоонімічних лексем, найчастіше вживаними є конструкції зі сполучником «*wie*». Авторські прикметники, які використовуються разом із зоонімом, значно підсилюють експресивність виразу: „*Auf andere Wagen wirkte er wie eine flügelahme Krähe auf ein Rudel hungriger Katzen*» (21). Порівняння у вигляді речення вжито, напр., в епізоді, коли герой розповідає про атлетку за столиком у кав'ярні „*Sie sah auf meinen Schnaps, als wäre er ein verfaulter Fisch*» (43). Для негативної образності Блюменталю слугує опосередкований образ-зоонім „*Plötzlich sah ich Blumenthal wie einen ganzen Wald voll Affen grinsen*» (91).

Зоонімічні порівняння допомагають автору структурувати та ритмізувати художній текст. Велику кількість зоонімів-порівнянь знаходимо в описі перегонів. Машина порівнюється з хмарою сарани („*wie Heuschrecken*»); колія, на яку падали світло й тінь – з тигром („*wie Tiger*»). На початку перегонів авто, задня частина якої порівнюється зі страусом („*Wie ein Strauß*») (110), відзначається повільним рухом: вона порівнюється з черепахою („*wie eine Schildkröte*»). Пізніше, виходячи у коло переможців, авто з водієм наче яструб („*wie ein*

Habicht») налітає на свого супротивника. Завдяки використанню зоонімів загальна картина перегонів викликає асоціативні порівняння з боротьбою за життя у тваринному світі; підсилюється образність та емоційність зображуваного.

Найбільш цікавим мовним та стилістичним феноменом в романі Ремарка є зооніми, вживані у своїй вторинній номінативній (метафоричній) функції. Ще за часів Аристотеля метафора сприймалась як «перенесення... за аналогією», за схожістю або подібністю», тобто наближеністю до порівняння (Аристотель, 1998:1097). Зоонімічна метафора є образною метафорою, утвореною в результаті перенесення понять зі світу тварин на людину/групу людей і вживається як для позитивної, так і для пейоративної характеристики людини. У процесі метафоричної номінації за допомогою зоонімів відбуваються наступні семантичні процеси: 1) приглушення семи «тварина» і індукція оказіональної семи «людина» – зсув сем, їх несумісність у синтагматичному плані; 2) актуалізація потенційної семи (напр., «хитрість», «жорстокість» і т.ін.; – перерозподіл сем; 3) індукція оказіональної семи (напр., «підступність») – нашарування на актуалізовану потенційну сему. У семантику імені, що підлягає переосмисленню, втручаються оцінні, суб'єктивні категорії. Неабияку роль відіграють в процесі цієї оціненості певні стереотипи, що існують в тій чи іншій культурній національній, релігійній картині світу, а також суб'єктивні фактори (кожна людина оцінює по-своєму). Оцінний зміст разом із внутрішньою формою, стилістичним маркіруванням та експресивним забарвленням формує конотативне значення метафори-порівняння. У романі Ремарка зоонімічна метафора, окрім номінативної та оцінно-характеризуючої функції, слугує для емоційно-експресивної оцінки зображуваного і вживається як засіб художньої виразності..

Зоонімічні метафори в романі Е.М. Ремарка мають різну структуру, вживаються як у вигляді окремих слів, так і у складі фразеологізмів. Метафоричні зооніми слугують мовним матеріалом для номінації як окремої людини/групи людей, так і різноманітних явищ та понять. Пат, головна героїня роману, неначе метелик (*Schmetterling*), залетіла в життя Роберта: „*Ich sah sie vor mir, schön, jung, voll Erwartung, ein Schmetterling, verflogen durch einen glücklichen Zufall in mein abgebrauchtes, schäbiges Zimmer, in mein belangloses, sinnloses Leben*» (119). Метелик уособлює щось красиве, але раптове і минуче.

Зоонімом «*das eiserne Pferd*» (34) названа в романі Роза за її витривалість та невпинність

в «роботі». Для опису зовнішності повнуватої Ліни автор використовує зоонім «*Sechstalerpferd*» (82). Слово *Pferd* у сполученні з іншими словами слугує у Ремарка для опису повнуватих, незграбних жінок.

У творчості Е.М. Ремарка символіка зоонімів (часто у сполученні з прикметником) може змінювати пейоративне значення на позитивне, і навпаки. Так, напр., автор називає незграбний старий автомобіль, який виграв перегони, оксюморонно-метафорою „*ein siegreicher Dreckfink*» (21). Головний герой звертається словом «*Ziege*» до жінки, не маючи на меті її образити (222). У звертаннях подібні зооніми виконують певну прагматичну функцію: слугують створенню відкритих стосунків між людьми, сприяючи кращому розумінню між ними. Конотативне значення та символіка деяких зоонімів в романі збігається з тією оцінністю, яку вони набули у Біблії та художній німецькій літературі. Так, напр., такі тварини як *пес, осел, свиня*, коза вважались у давнину нечистими. У романі символіка цих слів частково збережена, напр., „*Herr Ochse*» (162), „*Mondkalb*» (148), „*der alte Bock*» (186), „*Schwein*» (233), рідше – позитивну „*Auerchse*» (228) (+).

Найбільш часто вживаним в різних номінативних функціях зоонімом у Ремарка є слово *Hund*. У багатьох європейських мовах собака/пес вживається у своєму непрямому значенні для негативної номінації людини. У драмі Гете «Фауст» чорний пудель вважається навіть прообразом диявола. В сучасній німецькій мові функціонують вирази та слова, утворені за допомогою стрижневого слова "*Hundeleben*" або "*auf den Hund kommen*", означають жалюгідне становище. Використовується це слово також для лайливого звертання до людини та її номінації, напр., "*fauler Hund*", "*blöder Hund*" oder "*feiger Hund*".

У романі Е. Ремарка слово *Hund* також має негативну оцінність. „*Dreckiger Hund*» – лайливе звертання до людини (233), „*Schweinehunde*» – образлива номінація людей, (304) „*Bulldogengesicht*» – негативна характеристика людини (290). Для досягнення стилістично зниженого ефекту Ремарк використовує персоніфіковані метафоричні дієслова, напр., „*er kläffte weiter*», „*fauchte er*», „*bellte er*», „*die Damen zischten*»(48). Високою частотністю в романі відзначається і зоонім *Affe/Gorilla*, яке також має негативну символіку. У німецькій мові вживаються вирази "*vom Affen gebissen*" oder wie ein "*wilder Affe*", коли хочуть підкреслити дикунство та нестриманість людини. Вираз "*Seinem Affen Zucker geben*" означає казиритися або робити те, що хочеться. В сучасній мові знак @ в інтернеті називають "*Klammeraffe*", "*Affenschwanz*". Слово *Affe*

є продуктивною лексемою для утворення нових слів сучасної німецької мови, напр., *Klammeraffe* – людина, яка міцно чіпляється за щось або когось; *Affenbaby* – малюк, який тулиться до мами; *Affenliebe* – шалене кохання.

У романі лексема *Affe* у сполученні з іншими іменниками (зоонімами) вживається для номінації (246) або характеристики людини/людей і має пейоративну оцінність („*Runzlicher Hundaffe*»(48)), вживається для створення негативної образності („*Plötzlich sah ich Blumenthal wie einen ganzen Wald voll Affen grinsen*» (91)).

Привертає увагу в романі Ремарка також ціла група зоонімів, що позначають птахів та їх різновиди, так звані орнітологізми. Більша частина з них використовується у звертаннях, переважно з образливим стилістично зниженим підтекстом: „*du Strolch*», (92), „*Kakadu in der Mauser*» (48), „*träumerische Kanguruh*» (48). Метафоричні орнітологізми вживаються в романі для образної номінації людини/людей, напр., „*täppische Schnapsdrossel*» (102), „*Unglücksvogel*» (44), „*protziger Vogel*» (218) або для порівняння „*wie Schwalbe*» (92).

Додаткової інтерпретації потребує розуміння зооніму *Löwe* в епізоді продажу-купівлі кадилака. Символіка слова «Лев» в давній християнській культурі є амбівалентною (зоонім символізує Слово Боже (Йов 4.10-11; Амос. 3.4-8), є символом Христа (1 М. 49.9). З іншого боку, зоонім має пейоративну оцінність: уособлює триумф Христа над силами темряви: левом, драконом, василіском (мозаїка в Равенні), є символом диявола (1 Пет. 5.8; Пс. 22.2).

Хитрий Блюменталь говорить Роберту: „*gut gebrüllt, Löwe*»(91). Ця цитата походить з п'єси д.Шекспіра «Сон у літню ніч», в якій актор грав образ льва (1 сцена, 5 акту „*well roared lion!*»). У німецькій літературі подібний сюжет зустрічається у Андреаса Гріпіуса в його творі „*Peter Squenz*». В епізоді цього твору з'являється актор-лев, якому говорять „*Brülle noch einmal, liebes Löwichen!*» У німецькій мові вислів був популяризований також завдяки Максу Крузе, дитячому письменнику, книга якого мала саме таку назву. У романі Ремарка «Три товариші» цей зоонім дуже образно характеризує головного героя Роберта Локампа, який є мужнім, сміливим, правдивим та переконливим.

Висновки. Отже, аналіз зоонімів в романі Е.М. Ремарка «Три товариші» дозволяє зробити такі висновки.

Неповторним характером авторського стилю Е.М.Ремарка є використання в романі «Три това-

риші» значної кількості зоонімів в їх як прямому, так і переносному значенні.

У своєму прямому значенні зооніми виконують лінгвостилістичні та прагматичні функції: привертають увагу читача до тих чи інших подій роману, слугують ритмізації тексту.

Перехідною ланкою до метафоричних зоонімів є компаративні зооніми. Письменник вживає їх для характеристики зовнішності та характеру своїх героїв. Вони мають антропоцентричний, експресивно-оцінний характер, є прагматично спрямованими. Зооніми-порівняння вживаються також для характеристики предметів, явищ,

подій. За своєю структурою найбільш типовою є конструкція з прислівником «wie», однак, можна зустріти також і розгорнуті порівняльні конструкції у вигляді групи слів, словосполучень та речень, також з використанням кон'юнктиву. Компаративні зооніми виконують в романі певну стилістичну функцію – допомагають ритмізувати художній текст, підсилюють його емоційність та образність.

Метафоричні зооніми відзначаються вторинним характером номінації. Окрім номінативної та оцінно-характеризуючої функції метафора слугує для емоційно-експресивної оцінки зображуваного.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аристотель. Об искусстве поэзии / Этика. Политика. Риторика. Минск: Литература, 1998. С. 1064-1112.
2. Голубовська І.О. Метафорико-символічні іпостасі зоонімів у рамках фрагмента мовної картини світу «царство тварин». *Мовознавство*, 2003. № 6. С. 61-68.
3. Гудавичюс А. И. Семантический процесс антропографической метафоризации на примере зооморфизмов русского и литовского языков: Семантические процессы системы языка. *Межвузовский сборник научных трудов*. Воронеж: Воронежск. гос. ун-т. 1984, С.24 -27.
4. Зиброва Г.Г. Учебное пособие по немецкому языку для развития навыков устной речи. *Е.М. Ремарк. Три товарища*. НВИ Тезаурус, 2000. 400 с.
5. Левченко О.П. Принципи зооцентризму у фразеотворенні: Проблеми зіставної семантики. *Збірник наукових статей*. Київ : КДЛУ, 2001. С. 206-209.
6. Панченко О.І. (2014). Фразеологізми з компонентом-зоонімом в українській та англійській мовах. *Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия «Филология. Социальные коммуникации»*. Том 27 (66). №1. Ч. 1. С. 111–114.
7. Салата І.А. Особливості семантичного й прагматичного аспектів зооморфних фразеологізмів в англійській та українській мовах. *Філологічні студії*, 2010. Вип. 5. С. 57–64.
8. Ужченко Д.В. Семантика українських зоофразеологізмів в етнокультурному висвітленні. Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.01. Харківський нац. ун-т: Харків, 2000. 18 с.
9. Ксавье Леон-Дюфруа. Словарь библейского богословия. Брюссель. Жизнь с Богом, 1974. 1287 с.

REFERENCES

1. Arystotel. (1998). Ob iskusstve poezii: Etika. Politika. Ritorika. [About the art of poetry: Ethics. Politics. Rhetoric]. Minsk: Literature, 1998. P.1064-1112. [in Russian].
2. Golubovska I.O. (2003). Metaforyko-symvolichni ipostasi zoonimiv u ramkakh frahmenta movnoi kartyny svitu «tsarstvo tvaryn». [Metaphorical-symbolic hypostases of zoonyms within the framework of the fragment in the language picture of the world "animal kingdom"]. *Linguistics*. 2003. No 6. pp. 61-68. [in Ukrainian].
3. Gudavichius A. (1984). Semanticheskyi protsess antropograficheskoi metaforyzatsii na prymere zoomorfizmov russkoho y litovskoho yazykov: Semanticheskie protsessy sistemy yazyka. [The semantic process of anthropographic metaphorization on the example of Russian and Lithuanian zoomorphisms]. *Interuniversity collection of scientific papers*. Voronezh: Voronezh State University. pp.24 -27. *Mezhvuzovskiy sbornik nauchnykh trudov*. Voronezh: Voronezhsk. gos. un-t. pp.24 -27. [in Russian].
4. Zibrova H.H. (2000). Uchebnoe posobie po nemetskomu yazyku dlia razvitia navykov ustnoi rechi: E.M. Remark. Tri tovarishcha. [Teaching manual for the German language for development of language skills: in E.M. Remark. «Three comrades»]. *NVY: Tezaurus*, P. 400. [in German and Russian].
5. Levchenko O. (2001). Pryntsyipy zootsentryzmu u frazeotvorenni. [Principles of zoocentrism in phraseology]. *Problems of comparative semantics*. Collection of scientific articles. Kyiv: KDLU. pp. 206-209. [in Ukrainian].
6. Panchenko O. (2014). Frazeolohizmy z komponentom-zoonimom v ukrainskii ta anhliiskii movakh. [Phraseologisms with a zoonym component in Ukrainian and English]. *Series "Philology.Social communication": Tavrichesky National Vernadsky University Vol. 27 (66)*. No. 1. Pp. 111–114. [in Ukrainian].
7. Salata I.A. (2010). Osoblyvosti semantichnoho i prahmatychnoho aspektiv zoomorfnykh frazeolohizmiv v anhliiskii ta ukrainskii movakh. [Peculiarities of semantic and pragmatic aspects of zoomorphic phraseology in English and Ukrainian languages]. *Philological studies*. I.5. pp 57–64. [in Ukrainian].
8. Uzhchenko D. (2000). Semantika ukrainskykh zoofrazeolohizmiv v etnokulturnomu vysvitleni. [Semantics of Ukrainian zoophraseologisms in ethnocultural coverage]. *Synopsis diss. Cand. Of Phil. Sciences: 10.02.01. Kharkivskyi National University*. Kharkiv. 18 p. [in Ukrainian].
9. Ksave Leon-Diufra. (1974). Slovar bybleiskoho bohoslavia. [Dictionary of biblical theology]. Brussels: Life with God. P. 1287. [in Russian].